УДК 347.77

У. Б. АНДРУСІВ

Уляна Богданівна Андрусів, *кандидат юридичних наук, доцент Львівського державного університету внутрішніх справ*

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО СУСПІЛЬНЕ ТЕЛЕБАЧЕННЯ І РАДІОМОВЛЕННЯ УКРАЇНИ»: НОВИЙ ЕТАП НА ШЛЯХУ СТАНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬНОГО МОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

У демократичних країнах за допомогою відповідних законів суспільство намагається забезпечити незалежність преси як від втручання державної влади, так і якихось приватних груп. Однією з форм створення незалежних пресових об'єднань є суспільне мовлення. Як свого часу зазначив американський президент Рональд Рейган, суспільне мовлення є найважливішим атрибутом демократії.

Увага до цього питання зумовлена не лише тим, що цей інститут присутній в усіх демократичних країнах, а й тим, що він є гарантією плюралізму інформації та неупередженого, об'єктивного та якісного інформування населення про найважливіші події та явища дійсності в Україні та за її межами.

Безперечно, однією з передумов створення та належного функціонування суспільного мовлення є нормативне закріплення його основоположних засад.

Останнім часом було докладено чимало зусиль для вдосконалення законодавства, яке регламентує створення незалежного медіа, яке слугуватиме інтересам кожного громадянина і суспільства в цілому.

Завершальним етапом цього процесу стало прийняття 17 квітня 2014 р. нового Закону України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України». Однак, на сьогодні приписи цього нормативного акту носять декларативний характер і на практиці не застосовуються. Окрім того, доводиться констатувати, що як і будь-яке нове, закон не позбавлений низки недоліків.

З огляду на це, спробуємо віднайти найоптимальніші шляхи вирішення завдання щодо створення та правового регулювання діяльності організації суспільного мовлення в Україні.

Передусім варто наголосити на тому, що у спеціальному законі відсутнє визначення суспільного мовлення як такого, а також організації, яка покликана забезпечувати його здійснення.

З огляду на це, доцільно на законодавчому рівні закріпити дефініції окреслених правових категорій, визначивши їх наступним чином:

– суспільне мовлення – це мовлення, здійснюване створеною відповідно до законодавства України організацією суспільного мовлення. Система суспільного мовлення включає сукупність загальнонаціонального та регіонального мовлення, відображеного засобами телебачення, радіо, Інтернету та мобільного зв'язку;

– організація суспільного мовлення (суспільний мовник) – недержавна, неприбуткова установа, яка здійснює суспільне мовлення незалежно від поглядів того чи іншого органу державної влади, політичної сили або групи впливу, підзвітна суспільству та орієнтується у своїй програмній політиці на якнайширше задоволення інформаційних потреб громадян.

Ще одна проблема, яка, на наш погляд, потребує вирішення на законодавчому рівні – визначення організаційно-правової форми та структури організації суспільного мовлення.

У Законі України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» організаційно-правову форму Національної суспільної телерадіокомпанії України (так іменується за новим законодавством суспільний мовник) взагалі не визначено.

Звернувшись до зарубіжного досвіду, зауважимо, що окремі країни, у яких суспільне мовлення функціонує на належному рівні, такі організації створюють у формі установи або акціонерного товариства.

Варто відзначити, що КМ України у Постанові «Про утворення публічного акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» визначив, що НСТУ утворюється у формі публічного акціонерного товариства, 100 % акцій якого належить державі[1]. З цього приводу слід наголосити, що приписи зазначеної постанови не відповідають нормативним актам, які мають вищу юридичну силу. Так, створенню НСТУ в окресленій організаційно-правовій формі повинно передувати внесення відповідних змін у Закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України».

Окрім того, утворення суспільного мовника у формі ПАТ, єдиним акціонером якого є держава, не забезпечить дотримання принципу незалежності, оскільки управління корпоративними правами господарського товариства, заснованого на державній формі власності, є компетенцією відповідного уповноваженого органу державної влади. Це, у свою чергу, може призвести до хаосу в управлінні та дискредитації самої ідеї суспільного мовлення.

З огляду на реалії чинного законодавства, вважаємо, що поставленим задачам найбільш відповідає установа, тобто організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна (ст. 83 ЦКУ)[2]. Установа є максимально незалежною від засновника формою

© У. Б. Андрусів, 2014

юридичної особи, участь якого в управлінні може бути обмежена затвердженням установчого акта та призначенням первинного складу органів управління.

У разі створення цього суб'єкта у формі установи, у засновника залишаються досить незначні можливості щодо втручання у зміст програм. Фактично він зможе «тиснути» на редакцію тільки через призначених ним членів правління/дирекції та ради. Цивільний кодекс прямо не визначає особу, яка має повноваження щодо усунення членів цих органів від виконання ними своїх обов'язків, проте ці питання можуть бути окреслені на законодавчому рівні, зокрема такі повноваження доцільно було б передати наглядовим органам, а також як додаткова гарантія незалежності, варто було б передбачити обмежений перелік підстав усунення членів правління від виконання ними своїх обов'язків.

Окрім визначення статусу досліджуваної організації, необхідно чітко регламентувати, на якій базі вона створюється, які теле- радіоканали входитимуть у систему суспільного мовлення.

Практика розвинених країн свідчить, що найбільш оптимальним підходом до формування системи суспільного мовлення є цілковита ліквідація державного мовлення та утворення на його матеріально-технічній базі суспільного мовника.

Сьогодні час закликає відмовитися від державного мовника, який є рудиментом тоталітарного режиму та головною перепоною ідеї запровадження суспільного мовлення. Немає необхідності вигадувати якісь варіанти зосередження великих ресурсів для того, щоб створити ще одного мовника.

Саме ця позиція і знайшла відображення у Законі України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України», ст. 1 якого регламентовано, що Національна суспільна телерадіокомпанія України створюється на базі Національної телекомпанії України, Національної радіокомпанії України, Державної телерадіокомпанії «Всесвітня служба «Українське телебачення і радіомовлення», Державної телерадіокомпанії «Культура», обласних державних телерадіокомпаній, Державної телерадіокомпанії «Крим», Київської державної телерадіокомпанії, Севастопольської державної телерадіокомпанії, Української студії телевізійних фільмів «Укртелефільм»[3].

Безумовно, з огляду на невиправданість одночасного функціонування державного та суспільного мовників, доцільно реорганізувати державні телерадіоорганізації та утворити на їхній базі організацію суспільного мовлення, використовуючи при цьому майнові комплекси НТК та НРК для створення первинної матеріальної бази.

При цьому слід звернути увагу на те, що із приписів спеціального закону випливає, що майно НСТУ залишатиметься у власності КМ України, що надає владі ще один важіль впливу на суспільного мовника. Більше того, ст. 15 регламентовано, що уряд матиме право навіть вилучати майно НСТУ, що не використовується, а також майно, що використовується не за призначенням. На наше переконання, окреслені положення необхідно вилучити із закону.

Зауважимо, що в переважній більшості країн ЄС питання щодо структури системи суспільного мовлення вирішується по-різному – в одних випадках суспільне телевізійне та радіомовлення здійснює одна компанія, в інших – декілька. Існують і країни (наприклад, Великобританія), в яких поняття організації суспільного мовлення може поширюватись на необмежену кількість компаній.

Як правило, вибір тієї чи іншої моделі організації суспільного мовлення диктується економічними чинниками. У тих випадках, коли мовник не спроможний виконувати свої завдання за рахунок наявних фінансових ресурсів, існує сенс у злитті декількох компаній мовлення в одну. Саме економічні чинники стали головною причиною злиття Естонського телебачення і радіо[4]. Ідентична позиція відобразилась і у діючому спеціальному законі.

Вважаємо, що в Україні має бути суспільний мовник, до якого входять три елементи – телебачення, радіо та Інтернет, тобто логічним кроком буде створення єдиної організації. Зі стратегічної точки зору, окреме суспільне телебачення, за відсутності радіо чи Інтернету, є слабшим гравцем. А так ідеї та інформацію, отримані в одному ЗМІ, можна буде простежити і розвинути в інших. Це сприятиме більш поліфонічному і резонансному озвученню громадської думки. Тим паче, у разі створення єдиного мовника матимемо більш потужну організацію, яка зможе економити гроші за рахунок своїх масштабів.

Окрім того, діяльність цієї організації слід адаптувати до нового цифрового середовища: забезпечити впровадження новітніх інтерактивних технологій, аудіовізуальних та інформаційних послуг, збільшити доступність програм і послуг на нових платформах дистрибуції мовного контенту.

Неоднозначно в країнах ЄС вирішується і питання про горизонтальну структуру системи суспільного мовлення. Так, виокремлюють три організаційні моделі суспільного мовлення за структурними критеріями: інтегровані структури, які включають усі сфери суспільної аудіовізуальної діяльності; федеративні структури регіону; фрагментарні структури, де кожна гілка аудіовізуального сектору контролюється одним або більше окремим оператором[5]. Виникає запитання: яку ж модель обрати для України?

На наше переконання, для українського суспільного мовника найбільш прийнятною буде інтегрована структура, що і знайшло відображення у чинному законодавстві. Безумовно, поряд з державними, регіональні суспільні мовники також мають бути інтегровані до складу єдиної організації.

Одним з ключових питань діяльності суспільного мовника є формування її органів управління, забезпечення належного суспільного контролю, унеможливлення підпорядкування організації суспільного мовлення органам державної влади, політичним партіям, окремим групам впливу.

Практично в усіх країнах ЄС на законодавчому рівні закріплено таку процедуру формування керівних органів управління, яка сприяє посиленню незалежності суспільного мовлення від стороннього, зокрема політичного втручання.

У світовій практиці всебічний контроль за діяльністю системи суспільного мовлення з боку суспільства забезпечується шляхом створення дієвих громадських наглядових рад, які формуються за прозорими та чіткими принципами. Наглядові ради – колегіальні органи управління, створені представниками громадськості, інколи – за участю представників органів влади та місцевого самоврядування.

Існування наглядового органу – Наглядової ради – передбачено спеціальним законом. Так, зі ст. 4 вбачається, що до Наглядової ради НСТУ входять по одному представнику від депутатських фракцій і груп Верховної Ради України поточного скликання та дев'ять членів від всеукраїнських громадських об'єднань. Кандидатури для включення до складу Наглядової ради НСТУ подаються до Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення. Члени Наглядової ради НСТУ від всеукраїнських громадських об'єднань обираються шляхом рейтингового голосування на конференціях всеукраїнських громадських об'єднань, окремо за кожним видом діяльності, які проводяться Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення. Строк повноважень членів Наглядової ради НСТУ становить чотири роки.

На нашу думку, запропонована схема формування Наглядової ради містить низку принципових недоліків. По-перше, в законі відсутні чіткі вимоги до кандидатів у Наглядову раду, кількості цих кандидатів від Верховної Ради, адже кількість фракцій може змінюватися, а також немає гарантій їхньої незалежності, відсутня вимога до членів діяти незалежно від групи, яка делегувала його кандидатуру. По-друге, не визначено порядку проведення конференцій громадських організацій для відбору кандидатів у Наглядову раду.

Неприйнятним з погляду самої ідеології інституту суспільного мовлення є одноосібне визначення переліку громадських об'єднань, що мають право делегувати своїх представників до Наглядової ради.

Стосовно ж квоти всеукраїнських організацій, на нашу думку, серед таких організацій може знайтися достатньо провладних через залежність від бюджетного фінансування, тривалої історії взаємин із владою ще з радянських часів, коли більшість із них і були засновані. За таких обставин видається доцільним скасувати обмеження для громадських організацій без всеукраїнського статусу на делегування своїх представників до Наглядової ради.

Спеціальний закон зазнає критики через участь органів влади у процесі призначення й звільнення членів Ради та подання частини членів фракціями та групами Верховної Ради.

Закордонний досвід має прецеденти формування наглядових рад суспільних мовників органами влади: у Великобританії наглядову раду формує королева за рекомендацією міністрів, у Фінляндії членів адміністративної ради YLE обирає парламент протягом своєї першої сесії[6].

Натомість ПАРЄ вважає, що для країн Центральної та Східної Європи особливо важливо, щоб призначення членів наглядових або управлінських органів було зосереджене в руках організацій громадянського суспільства або профспілок[7].

Теоретично формування Ради суспільного мовлення можна було б віддати повністю в руки представників громадських організацій, але з практичної точки зору, по-перше, виникає великий сумнів у проходженні такого законопроекту у парламенті. По-друге, українським громадським організаціям за будь-якої схеми делегування ними представників до Наглядової ради необхідно буде докласти чимало зусиль, щоб ці представники не були або не стали провладними.

Зауважимо, що спеціальний закон, окрім Наглядової ради, до структури органів управління суспільного мовлення відносить Правління – виконавчий орган та Ревізійну комісію, яка контролює фінансово-господарську діяльність.

Звернувшись до досвіду наших сусідів, відзначимо, що система суспільного телебачення Польщі має трьохступеневу структуру: Правління, Наглядова Рада та Програмна Рада[8]. Жоден орган державної влади не має вирішальних повноважень навіть у питанні призначення членів наглядової ради. Причому, терміни каденції всіх органів управління не збігаються з термінами каденції президента та палат парламенту. Отже, і парламент, і президент отримують наглядову раду, більшість складу якої було сформовано їхніми попередниками. Безперечно, цей досвід доцільно уніфікувати у національне законодавство.

Зважаючи на усі недоліки нормативної регламентації досліджуваних відносин на національному рівні, враховуючи передовий досвід наших зарубіжних колег та адаптувавши його до українських реалій, пропонуємо таку структуру та порядок формування органів управління суспільного мовника.

Так, управління установою суспільного мовлення, на наш погляд, повинно здійснюватися за трьохкомпонентною моделлю: Дирекція (поточне управління), Адміністративна рада (професійний контроль за поточним управлінням), Програмна рада (представницький орган суспільного контролю). Саме баланс суспільного та професійного контролю є гарантією якості контенту суспільного мовлення.

Серед основних повноважень Програмної ради є суспільний контроль за діяльністю організації суспільного мовлення, тобто забезпечення виконання її місії та належної якості інформаційного контенту, моніторинг дотримання програмної політики, ведення стратегічного управління, щорічне затвердження програмної концепції, бюджету, звітів, розгляд скарг та звернень громадян.

Програмна рада формується у складі 15 осіб: 6 осіб призначаються Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення за поданням політичних партій, представлених у парламенті; 9 осіб призначаються на посади Нацрадою за рейтинговим відкритим голосуванням з числа осіб, висунутих громадськими організаціями у сфері медіа, профспілковими організаціями, науковими та освітніми профілюючими установами.

Строк повноважень членів Програмної ради становить 6 років. При цьому слушною є позиція грузинського законодавця щодо ротації третини складу наглядового органу раз на 2 роки[9].

Адміністративна рада здійснює нагляд за управлінням майном організації суспільного телерадіомовлення, додержанням мети її створення та за іншою діяльністю відповідно до установчого акта.

Адміністративна рада формується у складі 11–15 членів, які призначаються Програмною радою шляхом рейтингового голосування на установчих зборах з числа експертів-економістів, юристів, осіб, які мають досвід у медійній сфері. Щодо строку повноважень та ротації – аналогічно до Програмної ради.

Органи нагляду за організаціями громадського телерадіомовлення не повинні здійснювати жодного попереднього контролю програм цих організацій.

Директор установи призначається Адміністративною радою, трудовий контракт з ним укладається на 5 роки з мораторієм на звільнення з посади протягом першого року. Директор пропонує Адміністративній раді кандидатури членів дирекції і є одноосібним керівником установи.

Стосовно створення ще одного органу управління – ревізійної комісії, як це регламентовано у спеціальному законі, нам видається, що розширення управлінської структури таким органом є неприйнятним для українських реалій, оскільки він може перетворитись на керовану машину для маніпуляцій. Тому контроль за виробничою та фінансовою діяльністю організації суспільного мовлення має здійснюватися у формі незалежного аудиту.

Одним із основних питань, навколо якого виникають суперечки, є засади фінансування суспільного мовлення. Розгляньмо ці положення докладніше.

Вирішуючи проблему фінансування організації суспільного мовлення, ми фактично також маємо вирішити дві проблеми – забезпечення стабільності та достатності такого фінансування та унеможливлення тиску шляхом маніпулювання такими джерелами.

Як свідчить європейський досвід, у різних країнах залежно від національної специфіки діють різні моделі фінансування системи суспільного мовлення. Так як «фінансування впливає на зміст», вибір схеми фінансування слід розглядати як важливий спосіб впливу на діяльність організації суспільного мовлення.

На національному рівні слід звернутись до положень ЗУ «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України», ст. 14 якого до джерел фінансування відносить продаж власної теле- і радіопродукції, плату за користування авторськими та суміжними правами; державний і місцевий бюджети; добровільні і благодійні внески, пожертвування фізичних і юридичних осіб, крім анонімних. При чому цей перелік є невичерпним.

Що ж до доцільності користування джерелами фінансування, визначеними законодавцем, наша позиція залежить від їх впливу на об'єктивність та якість послуг, наданих організацією суспільного мовлення. Очевидно, кожне потенційне джерело фінансування ми маємо оцінювати передусім з позиції – чи не створює воно небезпеки залежності суспільного мовлення.

На нашу думку, варто зосередити увагу на сутності основних джерел фінансування суспільного мовлення більш детально.

Не викликає сумнівів той факт, що суспільне мовлення значною мірою повинне фінансуватися самим суспільством. Тому одним з вагомих і традиційних джерел фінансування, яке значною мірою забезпечує його фінансову автономію від держави, є надходження від абонентної плати.

Абонплата існує в усіх старих членах ЄС за винятком лише чотирьох: Іспанії, Нідерландів, Люксембургу та Португалії. Обов'язкова сплата абонплати передбачена і законодавством більшості країн Східної Європи. Частка абонплати у бюджетах суспільного мовлення країн ЄС у відсотковому співвідношенні становить: Польща – 34, Франція – 74, Німеччина – 80, Швеція – 94[10].

Фінансування суспільного мовлення за рахунок абонентної плати максимально унеможливлює вплив як державних органів, так і фінансово-політичних груп, перешкоджає комерціалізації суспільного мовлення та робить прогнозованою його фінансово-економічну діяльність.

На наш погляд, видаються не зовсім доречними побоювання окремих фахівців у медіа галузі, що громадяни не сприймуть ідеї абонентної плати, оскільки усі способи розповсюдження інформаційного продукту і так ними фінансуються. Відмінність полягає у тому, що за комерційне мовлення глядачі/слухачі платять як споживачі, а за суспільне мовлення – як громадяни. Тим паче, це джерело фінансування суспільного мовлення надає практично повну незалежність від чинної політичної кон'юнктури.

Новий закон, який регулює правові основи діяльності НСТУ, на відміну від раніше чинного спеціального закону, не відносить до джерел фінансування абонплату. На наш погляд, це суттєве упущення законодавця.

Зважаючи на це, та з метою заповнення цієї прогалини у національному законодавстві, вважаємо доцільним доповнити ч. 2 ст. 14 Закону України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення» таким джерелом фінансування як абонентна плата.

У переважній більшості країн Європи розмір абонплати встановлюються парламентом або урядом. Закони, як правило, не визначають форми залучення організацій суспільного мовлення до консультацій щодо встановлення ставок абонплати. До прикладу, у Німеччині розмір абонплати визначається раз на два роки незалежною комісією – KEF, базуючись на бюджетних планах організацій суспільного мовлення[11]. З огляду на це, вважаємо необхідним у національному законодавстві закріпити норму, якою визнати обов'язок уряду при встановленні розміру даного виду платежу залучати суспільного мовника.

Зазвичай абонентна плата стягується з домогосподарств незалежно від кількості використовуваних приймачів, і юридичних осіб – залежно від кількості використовуваних приймачів. У Данії збір сплачується на одну сім'ю на основі володіння телевізійним або будь-яким іншим носієм, який може отримувати телевізійні сигнали[12]. Натомість у Німеччині запроваджено загальний телеподаток, який повинна сплачувати кожна родина незалежно від наявності чи відсутності телевізора[13].

Обов'язок по стягненню абонентної плати слід покласти на організації, що постачають електроенергію. З метою оптимізації стягнення абонплати, її необхідно включати до рахунків за користування електроенергією, що дозволить суттєво зменшити кількість тих, хто ухиляється від її сплати.

На законодавчому рівні необхідно також передбачити штрафи за несплату або несвоєчасну сплату абонентної плати, розмір яких має бути кратним розміру абонентської плати.

В умовах слабкої інституційної спроможності суспільного мовлення та відсутності ефективної процедури стягнення абонплати основним механізмом підтримання функціонування суспільного мовлення є надходження від реклами.

Реклама на суспільному мовленні призводить до його «комерціалізації», стирання відмінностей між суспільним та приватним мовленням. Водночас вона забезпечує достатній рівень незалежності суспільного мовника, у тому числі – від державного фінансування.

Чинний спеціальний закон, на відміну від Закону України «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України», до джерел фінансування суспільного мовлення відносить «рекламу». Так, ч. 4 ст. 14 регламентовано, що трансляція реклами, повідомлень про спонсорів на каналах мовлення НСТУ протягом кожної астрономічної години фактичного мовлення не повинна перевищувати п'яти відсотків.

Заважимо, що у більшості європейських країн реклама була і залишається основним видом надходжень організацій суспільного мовлення.

З огляду на те, що суспільне мовлення в Україні перебуває на стадії свого становлення, віднесення реклами до джерел фінансування є оправданим.

Останнім часом у багатьох європейських країнах на законодавчому рівні було запроваджено низку обмежень на розміщення реклами на каналах суспільного мовлення. У Німеччині трансляція реклами дозволяється лише на провідних каналах ARD та ZDF з понеділка по суботу; при цьому загальна тривалість реклами не може перевищувати 20 хв. на день[14]. Натомість у Фінляндії та Великобританії реклама на каналах суспільного мовлення взагалі заборонена.

До винятків із загальноєвропейської тенденції належить Польща, законодавство якої не містить будь-яких обмежень реклами на суспільному телебаченні і радіо.

Безумовно, розміщення реклами на суспільних каналах має носити обмежений характер, але ці обмеження мають застосовуватися лише після того, як суспільне мовлення за популярністю не поступатиметься комерційному.

З огляду на це, слушною видається пропозиція про вилучення із спеціального закону норми, яка обмежує трансляцію реклами п'ятьма відсотками. Ці положення відобразились у законопроекті № 357 «Про внесення змін до деяких законів України щодо Суспільного телебачення і радіомовлення України», зареєстрованого 10 грудня 2014 року. Окрім того, запропоновано, що протягом перших чотирьох років з моменту утворення НСТУ трансляція реклами, телепродажу повідомлень про спонсорів на каналах мовлення НСТУ буде такою ж, як і на комерційних каналах[15].

У тих країнах, де суспільне мовлення в силу тих чи інших причин не може фінансуватись за рахунок абонентної плати та надходжень від реклами, забезпечення його фінансової спроможності може здійснюватись за рахунок державного фінансування. Особливо сильна залежність від бюджетного фінансування спостерігається у країнах Східної Європи.

Ця система дозволяє повністю задовольнити фінансові потреби суспільного мовника незалежно від рейтингів програм, сприяє зменшенню фінансового навантаження на аудиторію. Державне фінансування запобігає надмірній «комерціалізації» і загалом сприяє виконанню суспільним мовленням своєї місії щодо надання універсальних послуг.

Попри певні позитиви, бюджетне фінансування суспільного мовлення посилює фінансову залежність від держави, створює передумови для політичного втручання у програмну політику, а тому часто критикується.

Однак, на наше глибоке переконання, не має сенсу поки що відмовлятися від бюджетного фінансування, принаймні, на початковому етапі. До того ж чимало зусиль знадобиться для того, аби підвищити рівень довіри до суспільного мовника. В іншому випадку від громадян не можна буде очікувати добровільної оплати суспільного мовлення, у нашій ситуації має сплинути певний час для гармонізації фінансових та ідейних підвалин розбудови суспільного мовлення.

З огляду на це, визнання у спеціальному законі Державного бюджету України одним із джерел фінансування суспільного мовлення впродовж перехідного періоду (протягом 4 років), є вкрай актуальним і доцільним.

Недоліком законодавчого припису є те, що перехідний період починає свій відлік з моменту набрання чинності закону. Зважаючи на політичну та економічну ситуацію в Державі, доцільніше пов'язувати початок відліку цього строку з моментом створення суспільного мовника. Окрім того, після спливу перехідного періоду упродовж наступних років необхідно здійснювати поетапне скорочення бюджетного фінансування до повного його припинення.

На жаль, доводиться констатувати, що незважаючи на те, що ст. 14 Закону України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» регламентовано, що Держава забезпечує належне фінансування НСТУ, яке передбачається окремим рядком у Державному бюджеті України та становить не менше 0,2 відсотка видатків загального фонду Державного бюджету України за попередній рік, у Державному бюджеті України на 2015 рік положення про фінансування суспільного мовника у вказаному розмірі не закріплені. У Прикінцевих положеннях Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» лише закріплено, що норми і положення ст. 14 Закону України «Про суспільне телебачення і радіомовлення України» застосовуються у порядку та розмірах, встановлених КМ України, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевого бюдже-

тів та бюджетів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування[16]. Окреслений законодавчий припис може спричинити суттєві перепони на шляху становлення суспільного мовлення.

З огляду на це, та з метою зменшення політичної залежності суспільного мовлення від парламенту і уряду, які формують та впроваджують бюджетну політику, на законодавчому рівні необхідно запровадити механізми захисту, які б запобігали як недофінансуванню, так і тиску з боку розпорядника бюджетних коштів та були спрямовані на гарантування фінансової незалежності суспільного мовника.

Досліджуючи проблематику економічної стабільності діяльності організації суспільного мовлення, доцільним видається розгляд можливостей пошуку й інших джерел фінансування суспільного мовлення, зокрема: відрахування комерційних організацій мовлення в залежності від отриманих ними доходів від спонсорської допомоги та розміщення реклами; запровадження податку за використання приватними каналами іноземного контенту; сплата провайдерами винагороди за розміщення у своїх багатоканальних мережах програм універсальної програмної послуги, яким і виступає контент суспільного мовника; запровадження спеціального податку у розмірі 0,5 % від абонплати за послуги, які надаються провайдерами.

Комплексне використання зазначених джерел, на наше глибоке переконання, має стати важливою передумовою для достатнього фінансування та забезпечення головних програмних цілей суспільного мовника.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що утвердження НСТУ на базі окресленої концепції сприятиме трансформації державного мовлення у систему незаангажованого, збалансованого, незалежного суспільного мовлення, яке має стати інтегратором демократії.

---

[1] Про утворення публічного акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» : Постанова Кабінету Міністрів України від 07 листопада 2014 р. № 693 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 98. – Ст. 2849.

[2] Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Голос України. – 2003. – № 45.

[3] Про Суспільне телебачення і радіомовлення України : Закон України від 17 квітня 2014 р. № 1227-VII // Голос України. – 2014. – № 91.

[4] Television across Europe: regulation, policy and independence. Monitoring reports. – Budapest, N.Y. : OSI/EU Monitoring and Advocacy Program, 2005. – 338 p. – 224 p.

[5] *Пасхальный М.* Служба общественного вещания [Электронный ресурс] / Муни Пасхальный. – Режим доступа : http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc04/EDOC10029.htm

[6] *Benson R.* Public media and political independence: Lessons for the Future of Journalism from Around the World / Rodney Benson, Matthew Powers. – New York University Department of Media, Culture and Communication, 2011. – 88 p. – P. 28, 56.

[7] *Петрова Н. І.* Ще раз про громадське мовлення в Україні. Правовий аспект [Електронний ресурс] / Наталія Петрова // Телекритика. – 2011. – 11 березня. – Режим доступу : http://www.telekritika.ua/suspilne-movlennya/2011-03-11/60981

[8] O radiofonii i telewizji: Ustava Polska z dnia 29 grudnia 1992 r. // Official gazette «Dziennik Ustaw». – Nr 253, poz. 2531. – S. 17696–17718.

[9] О вещании : Закон Грузии от 23 декабря 2004 г. № 780-вс [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://media.parlament.org.ua/zd/

[10] Правове регулювання суспільного мовлення: стандарти ЄС, Ради Європи та досвід країн-членів Євросоюзу / Інститут правових досліджень «Право». – К. : Міжнар. фонд «Відродження», 2007. – 26 с. – 14 с.

[11] Як улаштоване суспільне телебачення Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.kiev.ua/material/2051

[12] Radio and television broadcasting: Denmark Act № 827 of August 26, 2009 [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=199845

[13] *Benson R.* Public media and political independence: Lessons for the Future of Journalism from Around the World / Rodney Benson, Matthew Powers. – New York University Department of Media, Culture and Communication, 2011. – 88 p. – P. 36.

[14] Interstate Broadcasting Agreement (Rundfunkstaatsvertrag) dated 31 August 1991 (incorporating the third amendment adopted between 26 August and 11 September 1996) [Electronic resource]. – Mode of access : http://media.parlament.org.ua/uploads/files/ f183.pdf

[15] Новий законопроект про суспільне мовлення змінює умови фінансування та скасовує обмеження на рекламу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stv.mediasapiens.ua/material/36197

[16] Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України від 28 грудня 2014 р. № 80-VIII // Голос України. – 2014. – № 254.

Резюме

Андрусів У. Б. **Закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України»: новий етап на шляху становлення суспільного мовлення в Україні.**

У цій статті автором окреслені правові передумови створення суспільного мовлення в Україні. При цьому аналізуються як положення чинного законодавства, зокрема нового Закону України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України», так і законодавче поле європейських держав. Сформульовано пропозиції, спрямовані на удосконалення правової охорони досліджуваних правовідносин.

Ключові слова: суспільне мовлення, організація суспільного мовлення, правова охорона, органи управління, джерела фінансування.

Резюме

Андрусив У. Б. **Закон Украины «Об Общественном телевидении и радиовещании Украины»: новый этап на пути становления общественного вещания в Украине.**

В этой статье автором очерчены правовые предпосылки создания общественного вещания в Украине. При этом анализируются положения действующего законодательства, в частности нового Закона Украины «Об Общественном телевидении и

радиовещании Украины», так и законодательное поле европейских государств. Сформулированы предложения, направленные на усовершенствование правовой охраны исследуемых правоотношений.

Ключевые слова: общественное вещание, организация общественного вещания, правовая охрана, органы управления, источники финансирования.

Summary

Andrusiv U. **The Law of Ukraine «Public television and radio broadcasting of Ukraine»: a new stage for the development of public broadcasting in Ukraine.**

In this article the author outlined the legal preconditions for formation of public broadcasting in Ukraine. This analyzes the provisions of the current legislation, in particular the new law of Ukraine «Public television and radio broadcasting of Ukraine» and the legislative field of European States.

Suggestions for improving legal protection of the examined relations are made.

Key words: public broadcasting, public broadcasting organization, legal protection, management, sources of financing.

Отримано 17.10.2014

УДК 347.77

О. О. БОНДАРЕНКО

Ольга Олегівна Бондаренко, *здобувач Київського університету права НАН України*

ОТРИМАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ НА ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ефективна та поступова розбудова сучасної України неможлива без її динамічного економічного розвитку. Такий розвиток, як правило, все більше спирається на створення та впровадження в господарській та соціальній інфраструктурі різнопланових об'єктів інтелектуальної власності, охорону і захист прав вчених, інженерів, винахідників. Досвід країн із розвиненою економікою підтверджує, що інтелектуальна діяльність, новаторство та креативність технічних рішень здебільшого визначають стратегію і тактику стрімкого й комплексного розвитку держави, високий технічний рівень виробництва, інтеграцію наукової, технологічно складової промисловості[1].

Аналізом та дослідженням порушеного питання займалися такі провідні вчені України, як Ю. Бошицький, П. Крайнєв, І. Кожарська та інші.

Відносини, що виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права власності на промисловий зразок в Україні, регулюються Законом України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.1993 р. № 3688-XII.

Визнання об'єктів промислової власності об'єктам правової охорони засвідчується виданими на них охоронними документами у встановленому законодавством порядку.

Згідно з Законом промисловий зразок охороняється державою, що засвідчується охоронним документом – патентом, у якому зазначені виключні права власника, автора, правонаступників на промисловий зразок.

Патентом виступає охоронний документ на відповідні науково-технічні вироби, художньо-конструкторські розробки, які були створені особою. Щоб отримати такий охоронний документ необхідно пройти та виконати ряд формальностей та вимог – складання та подання заявки, сплата державного мита, розгляд заявки відповідним відомством і прийняття рішення щодо видачі патенту.

Для отримання патенту на промисловий зразок особі необхідно подати заявку на його видачу в державне підприємство «Український інститут промислової власності», що здійснює прийом, розгляд заявок і проведення їх експертизи. В Україні прийнята явочна експертиза заявок на промислові зразки. Перевіряється наявність і оформлення документів заявки відповідно з вимогами Закону та Правил[2].

Відповідно до п.3. ст.11 Закону «Про охорону прав на промислові зразки» заявка повинна стосуватися одного промислового зразка і може містити його варіанти, тобто варіанти зовнішнього вигляду виробу, а не самого виробу. Варіанти, які заявляються, повинні мати спільну суттєву ознаку з першим варіантом.

Склад документів на заявки на промисловий зразок визначений п. 4 ст. 11 вищезгаданого Закону. Порядок складання та розгляду заявки на промисловий зразок регулюється Правилами розгляду заявки на промисловий зразок, які затверджені наказом Міністерства освіти та науки України від 18.03.2002 р. № 198, та Правилами складання та подання заявки на промисловий зразок, затверджений наказом Міністерства освіти та науки України від 18.02.2002 р. № 110.

За подачу заявки сплачується збір. Порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності» від 23.12.2004 № 1716.

© О. О. Бондаренко, 2014